

НАУКОВИЙ ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

220

2015

НАУКОВИЙ ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ
УКРАЇНИ

220

Серія «Педагогіка, психологія, філософія»

Київ – 2015

ISSN (online) 2413-5321

Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» / Редкол.: С. М. Ніколаєнко (відп. ред.) та ін. – К.: Міленіум, 2015. – Вип. 220. – 327 с.

Рекомендовано до друку на засіданні вченої ради НУБіП України, протокол № 11 від 24 червня 2015 р.

У збірнику вміщено статті науковців, викладачів, докторантів та аспірантів з актуальних питань педагогіки та психології.

Collection of scientific papers contains articles of scholars, professors, doctoral students and post-graduates on actual problems of pedagogy and psychology.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Ніколаєнко С. М., д-р пед. наук, проф. (відп. редактор); **Ібатуллін І. І.**, д-р акад. НААН України, д-р с.-г. наук, проф. (заст. відп. редактора); **Амеліна С. М.**, д-р пед. наук, проф. (заст. відп. редактора); **Кирилюк В. І.**, канд. с.-г. наук, пр. наук співроб. (відп. секретар); **Сопівник І. В.**, д-р пед. наук, доц. (заст. відп. секретаря); **Валат В.**, д-р пед. наук, проф. (за згодою); **Валітова І. Є.**, канд. псих. наук, доц. (за згодою); **Восінський Ц.**, д-р гум. наук, професор (за згодою); **Вус В. І.**, канд. псих. наук; **Гошовський Я. О.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Денисюк Л. М.**, канд. псих. наук; **Журавська Н. С.**, д-р пед. наук, проф.; **Зайченко І. В.**, д-р пед. наук, проф.; **Карпухіна А. М.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Кокун О. М.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Костиця Н. М.**, д-р пед. наук, проф.; **Лузан П. Г.**, д-р пед. наук, проф.; **Мартинюк І. А.**, канд. псих. наук; **Михайліченко М. В.**, кан. пед. наук, доц.; **Пригодій М. А.**, д-р пед. наук, проф.; **Романюк І. М.**, канд. пед. наук, доц.; **Рум'янцева І. М.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Сергієнкова О. П.**, д-р псих. наук, проф. (за згодою); **Собчик В.**, д-р с.-г. наук, проф. (за згодою); **Сопівник Р. В.**, д-р пед. наук, доц.; **Тверезовська Н. Т.**, д-р пед. наук, проф.; **Теслюк В. М.**, канд. псих. наук, доц.; **Храска М.**, д-р тех. наук, проф. (за згодою); **Шинкарук В. Д.**, д-р філол. наук, проф.; **Шмаргун В. М.**, д-р псих. наук, проф.

Наукові рецензенти:

Шевченко Г. П., д-р пед. наук, член-кор. НАПН України (Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля)

Данилюк І. В., д-р псих. наук, професор (Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

Постановою Вищої атестаційної комісії України (від 12.05.2015 р. № 1-05/4) «Вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія «Педагогіка, психологія, філософія» включена до переліку наукових фахових видань з педагогічних наук.

Серія «Педагогіка, психологія, філософія» зареєстрована в таких міжнародних інформаційних та наукометричних базах: РИНЦ; Academic Resource Index. ResearchBib; BASE; Polska Bibliografia Naukowa; Google Scholar; Jifactor.

Адреса редколегії: 03041, м. Київ, вул. Героїв Оборони, 15, навч. корпус. № 15, ауд. 207, тел.: (044) 527-80-73

Засновник

Національний університет біоресурсів і природокористування України
Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
КВ № 17091 – 5861Р від 28.09.2010 р.

Статті подано в авторській редакції. Автори статей відповідають за достовірність викладеного матеріалу, за правильне цитування джерел, посилання на них та інших відомостей. Передруковувати опубліковані в збірнику матеріали дозволяється тільки за згодою авторів.

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2015

ЗМІСТ

ПЕДАГОГІКА

ЕКОЛОГІЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ФАХІВЦЯ АГРАРНОЇ ГАЛУЗІ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АНАЛІЗ	
О. О. Вакулевич	9
МУЛЬТИМЕДІЙНІ ПРОЕКТИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
О. Д. Гуменний	14
ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ В УКРАЇНІ І НІМЕЧЧИНІ: ЗАГАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ І ВІДМІННОСТІ	
Г. І. Дзюба	20
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ВАЛЕОЛОГІЧНІ ЦІННОСТІ»	
О. В. Єресько	26
ПОНЯТТЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ-АГРАРНИКІВ	
Н. М. Каландирець	32
АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ДИСЦИПЛІНИ «ЕТИКА ВИКЛАДАЧА ВИЩОЇ ШКОЛИ» НЕІМІТАЦІЙНИМИ МЕТОДАМИ	
А. А. Каленський	37
ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА РИТОРИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	
Л. В. Каніboloцька	43
КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ СТАРШОКЛАСНИКІВ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ-ІНТЕРНАТІВ ДО САМОСТІЙНОГО ЖИТТЯ	
Л. В. Канішевська	47
ОРГАНІЗАЦІЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ ШЛЯХОМ ВДОСКОНАЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	
Д. Ю. Касаткін, О. М. Касаткіна	55
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З РОЗВИТКУ МОРАЛЬНИХ ЯКОСТЕЙ СІЛЬСЬКОЇ МОЛОДІ	
Т. І. Ковальчук, В. В. Кулик	62
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МЕНЕДЖЕРА ЯК ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	
Н. В. Колісник	67
СІМ'Я І ЇЇ ВПЛИВ НА МОРАЛЬНЕ ФОРМУВАННЯ ДИТИНИ	
В. Л. Короленко	74
ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ- АГРАРНИКІВ НА ЗАСАДАХ КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ	
Н. М. Костриця	80
СУТНІСТЬ І СТРУКТУРА ПОНЯТТЯ «ГЕРОЇЧНОГО ВЧИНКУ»	
А. О. Кушнір	87
ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИЧНИХ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ЛІКАРЯ ВЕТЕРИНАРНОЇ МЕДИЦИНИ	
В. А. Лашкул	91
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ЕКОЛОГІВ»	
Л. А. Лещенко	97

СУТЬ ТА ДЕФІНІЦІЯ ПОНЯТТЯ "ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ"	
<i>П. Г. Лузан, І. М. Печковська</i>	100
БІЗНЕС-ІНКУБАТОР ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ НАУКОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ БАЗОВОГО СТРУКТУРНОГО ПІДРОЗДІЛУ ВНЗ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ КЛАСТЕРНОГО ПІДХОДУ В ОСВІТІ	
<i>В. І. Майковська</i>	109
ПОТРЕБА У ФОРМУВАННІ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДБАЙЛИВОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ КОЛЕДЖІВ	
<i>К. І. Мешко</i>	118
РОЛЬ МУЗЕЇВ У ВІЙСЬКОВО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ МОЛОДІ	
<i>В. В. Моїсєєв</i>	124
ПЕРЕКЛАДАЦЬКА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ	
<i>А. М. Монашівнюк</i>	130
НАВЧАЛЬНА (ОЗНАЙОМЧА З ФАХУ ПРАКТИКА) МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ В УМОВАХ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ	
<i>О. В. Наконечна</i>	135
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ГРОМАДЯНСЬКА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» ОСОБИСТОСТІ	
<i>К. А. Пекач</i>	141
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ	
<i>В. І. Попович, В. А. Кручек</i>	147
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА ДО ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ТВОРЧОСТІ	
<i>Т. В. Потапчук</i>	152
ОСНОВНІ ВИМІРИ МОРАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА МОРАЛЬНОГО ВИБОРУ: ТОЧКИ ДОТИКУ	
<i>І. В. Ратинська</i>	159
ВИХОВУЮЧЕ НАВЧАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ	
<i>І. В. Сопівник</i>	166
ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ АГРОПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗІ КРИЗЬ ПРИЗМУ ФУНКЦІЙ НАСТАВНИКА АКАДЕМІЧНОЇ ГРУПИ	
<i>Р. В. Сопівник</i>	172
ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ОРГАНІЗАЦІЇ МЕТОДИЧНОЇ РОБОТИ У ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ	
<i>І. Б. Співакова</i>	182
АНАЛІЗ СТАНУ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ САНІТАРНО – ГІГІЄНИЧНОЇ КУЛЬТУРИ СЕРЕД СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ УКРАЇНИ	
<i>А. М. Сук</i>	195
ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ТА ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА	
<i>Р. О. Тарасенко</i>	201
ВИХОВАННЯ ГОСПОДАРНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАСОБАМИ ПРОДУКТИВНОЇ ПРАЦІ	
<i>В. Д. Шинкарук</i>	209
ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ – НЕВІД'ЄМНА ВИМОГА ДО ВІТЧИЗНЯНОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ	
<i>О. В. Шинкарук</i>	215

ПСИХОЛОГІЯ

ПРОФЕСІЙНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ЯК ПРЕДМЕТ ПСИХОЛОГІЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ	
<i>Л. А. Афанасенко</i>	222
ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД БЕЗРОБІТНИХ У ВИБОРІ ПРОФЕСІЇ	
<i>Б. В. Барчі</i>	228
СУЧАСНА СПЕЦИФІКА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ДЕТЕРМІНАНТ МІГРАЦІЙНОЇ ПОВЕДІНКИ ЛЮДИНИ	
<i>В. І. Вус</i>	236
ФОРМУВАННЯ ДУХОВНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ У КРИЗОВОМУ СУСПІЛЬСТВІ	
<i>Л. М. Денисюк</i>	240
ПСИХОЛОГІЧНА СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ ЕНЕРГЕТИКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА	
<i>Д. А. Костюк</i>	247
ВИНИКНЕННЯ І ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОНФЛІКТІВ У МОЛОДОГО ПОДРУЖЖЯ	
<i>А. В. Кравченко, Н. Т. Теверезовська</i>	253
СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОФІЛАКТИКА СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ У ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ	
<i>Л. В. Мандзик</i>	258
ПСИХОЛОГІЧНІ МЕХАНІЗМИ АДАПТАЦІЇ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВНЗ	
<i>І. А. Мартинюк</i>	262
ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ І ЇЇ ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ В МОДЕЛІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ	
<i>М. М. Марусинець</i>	268
ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ЛЮДИНОЮ КРИТИЧНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ	
<i>А. М. Маслюк</i>	276
НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ	
<i>Л. М. Омельченко</i>	283
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИЧИН СТРЕСІВ У СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВНЗ	
<i>О. В. Полозенко</i>	288
ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ПРОЦЕСІ ОВОЛОДІННЯ БОЙОВИМИ МИСТЕЦТВАМИ	
<i>К. В. Соболюк, С. О. Кубіцький</i>	294
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД РОЗВИТКУ ОСОБИСТІСНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТАРШОКЛАСНИКІВ	
<i>О. М. Шевченко</i>	300
ПСИХОСОМАТИЧНА ПАРАДИГМА ІНТЕГРАЦІЇ ПСИХОЛОГІЇ І МЕДИЦИНИ	
<i>В. М. Шмаргун, Т. М. Шмаргун</i>	307
ДЕТЕРМІНУЮЧІ КОМПОНЕНТИ МОДЕЛІ КЕРІВНИКА	
<i>С. В. Яшник</i>	319

CONTENTS

ENVIRONMENTAL RESPONSIBILITY OF AGRICULTURAL SPECIALIST: CATEGORICAL ANALYSIS	9
O. Vakulevych	
MULTIMEDIA PROJECT AS A MEAN HIGH EDUCATION INSTITUTIONS STUDENTS' INFORMATION CULTURE DEVELOPMENT	14
O. Humennyi	
TRAINING OF FUTURE ECONOMISTS IN UKRAINE AND GERMANY: GENERAL TRENDS AND DIFFERENCES	20
A. Dzyuba	
ESSENCE OF CONCEPT "VALEOLOGICAL VALUES"	26
O. Ieresko	
THE CONCEPT OF ENTREPRENEURIAL COMPETENCE OF FUTURE AGRICULTURAL ECONOMISTS	32
N. Kalandyrets	
ACTIVATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS ON DISCIPLINE "ETHICS OF TEACHER OF HIGHER SCHOOL" BY UNIMITATION METHODS	37
A. Kalenskyi	
THE CONTENT AND THE STRUCTURE OF RHETORICAL COMPETENCE OF TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION	43
L. Kanibolotska	
CONCEPTUALIZATION PROBLEM OF TRAINING SENIOR SECONDARY BOARDING SCHOOLS FOR INDEPENDENT LIVING	47
L. Kanishevskaja	
ORGANIZATION OF ELECTRONIC DOCUMENTS BY IMPROVING INFORMATION PROVISION IN HIGHER EDUCATION	55
D. Kasatkin, O. Kasatkina	
SOCIAL-PEDAGOGICAL WORK ON DEVELOPMENT OF MORAL CHARACTER OF RURAL YOUTH	62
T. Kovalchuk, V. Kulyk	
PROFESSIONAL COMPETENCE OF MANAGER AS PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL PROBLEM	67
N. Kolisnyk	
FAMILY AND ITS INFLUENCE ON MORAL FORMING OF CHILD	74
V. Korolenko	
FORMATION OF LINGUISTIC IDENTITY OF FUTURE SPECIALISTS IN AGRICULTURE ON THE PRINCIPLES OF CULTUROLOGICAL APPROACH	80
N. Kostrytsia	
THE NATURE AND STRUCTURE OF THE CONCEPT OF "HEROIC DEED" IN THE CONTEXT OF PREPARATION OF SPECIALISTS OF THE AGRO- INDUSTRIAL SECTOR	87
A. Kushnir	
CHARACTERISTIC OF THE METHODOLOGICAL APPROACHES TO THE PROFESSIONAL AND ETHICAL COMPETENCE FORMATION OF THE FUTURE VETERINARIAN DOCTORS	91
V. Lashkul	
ESSENCE OF THE CONCEPT «SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF ENVIRONMENTALIST»	97
L. Leschenko	

THE ESSENCE AND DEFINITION OF THE CONCEPT "PEDAGOGICAL TECHNOLOGY"	
P. Luzan, I. Pechkovska	100
A BUSINESS INCUBATOR AS A TOOL OF SCIENTIFIC ACTIVITY MANAGEMENT IN BASE UNIVERSITY SUBDIVISION ALLOWING TO IMPLEMENT A CLUSTER APPROACH IN EDUCATION	
V. Maykovska	109
NEED FOR FORMATION OF ECONOMIC STEWARDSHIP STUDENTS AGRICULTURAL COLLEGE	
K. Meshko	118
ROLE IN MUZEEV MILITARY PATRYOTYCHESKOHO OF EDUCATION OF YOUTH	
V. Moiseev	124
TRANSLATION COMPETENCE AND ITS COMPONENTS	
A. Monashnenko	130
STUDY (STUDY SPECIALTY PRACTICE) FUTURE SOCIAL TEACHERS UNDER UNIVERSITY EDUCATION	
O. Nakonechna	135
THE ESSENCE OF THE CONCEPT OF «CIVIL RESPONSIBILITY» OF THE PERSON	
K. Pekach	141
FORMATION OF PROFESSIONAL AND SPEAKING COMPETENCY OF FUTURE SPECIALISTS BY MEANS OF INTERACTIVE METHODS OF STUDY	
V. Popovych, V. Kruchek	147
TRAINING OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC IN PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL CREATIVITY	
T. Potapchuk	152
THE BASIC MEASUREMENTS OF MORAL RESPONSIBILITY AND MORAL CHOICE: THINGS IN COMMON	
I. Ratinsky	159
EDUCATIONAL TRAINING IN THE PROFESSIONAL PREPARATION OF THE FUTURE SPECIALISTS	
I. Sopivnyk	166
EDUCATION OF THE FUTURE SPECIALIST OF AGRO-INDUSTRIAL SECTOR THE LIGHT MENTORS ACADEMIC GROUPIES	
R. Sopivnyk	172
THEORY AND PRACTICE OF THE METHODOICAL WORK IN A GENERAL EDUCATIONAL ESTABLISHMENT	
I. Spivakova	182
ANALYSIS OF PROBLEMS FORMING SANITARY – HYGIENIC CULTURE AMONG STUDENTS UKRAINE	
A. Suk	195
FORMATION OF INFORMATION COMPETENCE OF THE FUTURE TRANSLATORS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION AND INFORMATIZATION OF SOCIETY	
R. Tarasenko	201
THRIFTEducation PROCESS FUTURE TEACHERS IN SOCIALLY USEFUL ACTIVITIES	
V. Shynkaruk	209

THE QUALITY OF PROFESSIONAL TRAINING OF SPECIALISTS - AN ESSENTIAL REQUIREMENT TO THE NATION'S HIGHER EDUCATION <i>O. Shynkaruk</i>	215
PSYCHOLOGY	
PROFESSIONAL IDENTITY AS A SUBJECT OF PSYCHOLOGICAL RESEARCH <i>L. Afanasenko</i>	222
UNEMPLOYED'S PSYCHOLOGICAL SUPPORT IN CHOOSING A PROFESSION <i>B. Barchi</i>	228
THE CURRENT SPECIFIC OF SOCIO-PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF THE HUMAN'S MIGRATION BEHAVIOR <i>V. Vus</i>	236
THE DEVELOPMENT OF SPIRITUAL VALUES OF STUDENT'S YOUTH IN CRISIS SOCIETY <i>L. Denysiuk</i>	240
PSYCHOLOGICAL ESSENCE ENERGETIC PROFESSIONAL THINKING AGRICULTURAL PRODUCTION <i>D. Kostyuk</i>	247
ORIGIN AND CONFLICT PREVENTION IN YOUNG MARRIED COUPLE <i>A. Kravchenko, N. Tverezovskaya</i>	253
SOCIAL-PEDAGOGICHESKAYA PREVENTION OF SUICIDAL BEHAVIOR IN ADOLESCENCE <i>L. Mandzik</i>	258
PSYCHOLOGICAL MECHANISMS OF ADAPTATION OF FIRST-YEAR STUDENTS TO STUDY AT UNIVERSITY <i>I. Martyniuk</i>	262
PROFESSIONAL ORIENTATION AND ITS REFLECTION IN THE TRAINING MODEL OF THE HUMANITARIAN EXPERTS <i>M. Marusynez</i>	268
FEATURES TO OVERCOME THE MAN CRITICAL SITUATIONS IN LIFE <i>A. Maslyuk</i>	276
INCERTITUDE AS A FACTOR OF SOCIALIZATION OF MODERN UKRAINIAN YOUTH <i>L. Omel'chenko</i>	283
RESEARCH ON THE CAUSES OF STRESSES IN STUDENTS OF AGRICULTURAL UNIVERSITIE <i>O. Polozenko</i>	288
PREVENTION AGGRESSIVE Povediky TEENAGERS IN THE PROCESS OF MASTERING MARTIAL ARTS <i>K. Soboluk, S. Kubitskiy</i>	294
PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL SUPPORT DEVELOPMENT OF SENIOR PUPILS' PERSONAL COMPETENCE <i>O. Shevchenko</i>	300
THE PSYCHOSOMATIC PARADIGM OF INTEGRATION OF PSYCHOLOGY INTO MEDICINE <i>V. Shmarhun, T. Shmarhun</i>	307
DETERMINING MODELS OF A MANAGER'S PERSONALITY <i>S. Yashnik</i>	319

ОСОБЛИВОСТІ ПОДОЛАННЯ ЛЮДИНОЮ КРИТИЧНИХ ЖИТТЄВИХ СИТУАЦІЙ

А. М. МАСЛЮК, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник лабораторії історії психології ім. В. А. Роменця Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

Анотація. В статті розглядається проблема переживання особистістю критичних ситуацій. Аналізуються психологічні особливості подолання людиною критичних життєвих ситуацій. Виокремлено питання виживання в складних умовах. З'ясовано, що спонукало людину до збереження обличчя в найскладніших життєвих обставинах.

Ключові слова: комплекс неповноцінності, критична ситуація, концтабір, переживання, психіка, травма

Анотация. В статье рассматривается проблема переживания личностью критических ситуаций. Анализируются психологические особенности преодоления человеком критических жизненных ситуаций. Выделены вопросы выживания в сложных условиях. Выяснено, что побудило человека к сохранению лица в сложных жизненных обстоятельствах.

Ключевые слова: комплекс неполноценности, критическая ситуация, концлагерь, переживания, психика, травма

Постановка проблеми. Проблема переживання особистістю критичних ситуацій не нова для психології, проте сучасні політичні події в Україні сприяли відновленню інтересу науковців до цього феномену. З'явився соціальний запит на психологічну допомогу, оскільки значна частина населення зазнала як фізичної, так і психологічної травматизації. У китайців є побажання для ворогів: «Щоб ти жив в епоху змін».

Ми живемо в епоху змін. Хоча б взяти до уваги аварію на ЧАЕС, розпад Радянського Союзу, період становлення української державності, революція 2004 року, революція Гідності 2014 року, АТО, тобто відбувається суцільна травматизація населення, пролонгована в часі. За наслідками в'єтнамської війни, за статистикою майже 108 тисяч ветеранів покінчили життя самогубством.

Як вижити в умовах, що загрожують твоєму життю? Що необхідно робити? На які ресурси ми можемо спиратися при виборі стратегії подолання критичних ситуацій? Ми спробуємо дати відповіді на ці запитання проаналізувавши праці (А. Адлера, Ф. Василюка, В. Франкла, В. Яніва тощо).

Мета статті – з'ясувати особливості переживання людиною критичних життєвих ситуацій.

Викладення основного матеріалу. Центральним компонентом внутрішнього світу особистості виступає, на нашу думку, феномен переживання. В етимологічному словнику М. Фасмера префікс пере: «переходити, перегордити, перев'язати, перепитати, переговорити» свідчить про певний процес, який відбувається заради чогось, через що, для чого [5, с. 236]. Слово жити означає себе як: «я живу, оживати, відроджуватися, поправлятися» [там само, с. 53]. Відповідно поняття переживання (пережити) є наслідком поєднання

префікса пере- та дієслова жити. В такому поєднанні вбачаємо ситуацію психічного осягнення вже колись пережитого на новому часовому відтинку, життєву мить, через яку необхідно перейти, переступити, відроджувачись для нової зустрічі з буттям. Наголосимо, що «одужання», «заживлення» спонукає особистість до відновлення її душевного та фізичного балансу й є необхідною умовою подальшого адекватного онтогенезу. Переживання виступає цілісним процесом у взаємодії зовнішнього й внутрішнього світу, тим самим, допомагає пізнавати об'єктивну реальність.

Феномен переживання розглядається нами як психічний акт, у якому виявляється процес взаємодії об'єктивної реальності й внутрішнього світу людини. Складна взаємодія біологічних, психологічних і соціальних детермінант розвитку, їхні відносна автономність і взаємовплив загалом задають траєкторію життєвого шляху людини, її самотворення як особистості. Отже, переживання розглядається як цементуюча функція особистості, котра зв'язує неусвідомлювані й усвідомлювані психічні процеси.

Ф. Ю. Василюк [1; 2] розуміє переживання як діяльність, спрямовану на подолання кризової ситуації «Психологія переживання» (1984). Автор розробив систему теоретичних уявлень про закономірності подолання людиною критичних життєвих ситуацій і таким чином розширив межі загально-психологічної теорії діяльності, а також виділив у ній психологію переживання як особливий предмет теоретичних досліджень і методичних розробок. Під переживанням він розумів «особливу діяльність, особливу роботу з перебудови психологічного світу, спрямовану на встановлення смислової відповідності між свідомістю та буттям, загальною метою якої є підвищення осмисленості життя» [2, с. 30].

Ф. Ю. Василюк розробив типологію критичних ситуацій в руслі теорії діяльності. Автор відносить переживання до активного процесу перетворення психологічного світу людини, а детермінують цю активність певні особливості ситуації. Переживання особистісного життєвого світу і виступає предметом типологічного аналізу, як комбінація чотирьох життєвих світів особистості та аналогічно світів життєвої кризи. У ньому виділяються два аспекти – зовнішній і внутрішній світи.

Зовнішній світ має два стани: він може бути легким або важким. Переживання легкого гарантує задоволення всіх актуалізованих потреб людини, що мешкає у ньому і відповідно у важкому навпаки. Внутрішній світ буває простим і складним. У простому світі є лише одна потреба або єдине життєве ставлення особистості. У складному світі потреб або ставлень декілька, і вони можуть вступати у зіткнення одне з одним. Проте поєднання простого та складного внутрішнього світу і легкого та важкого зовнішнього, має свої закономірності [2].

1. «Внутрішній простий і зовнішній легкий».

Процес переживання пов'язаний з уникненням негативних емоцій. Навіть незначна незадоволеність потреб переростає у стрес і є глобальною життєвою кризою. Тоді включається в дію механізм психічного захисту, що все одно не вирішує проблеми, хоча може призвести до значних ускладнень. Головне в цьому світі – повне задоволення потреб. Зокрема, це часто спостерігається в інфантильному підлітковому віці, який характеризується, якщо можна так висловитися «оголеністю душі» під час становлення особистості.

2. «Внутрішній простий і зовнішній важкий».

В цьому випадку процес переживання полягає у будь-якій заміні пред-

мета потреби. Що ми маємо на увазі? Зріла особистість розуміє реальний стан речей у цьому світі, бо кожен солдат мріє стати генералом, але ним реально не стане. І оскільки у людини цього світу є лише одна значуща потреба, то за неможливості її задоволення все життя опиняється під загрозою. І саме фрустрація стає життєвою кризою. Щоб вийти з кризи цього світу людина повинна зупинити свою діяльність, обґрунтувати для себе можливість відмови від неї та повернутися до діяльності з почуттям того, що я це можу не робити. Отже, поряд з принципом задоволення з'являється принцип реальності.

3. «Внутрішній складний і зовнішній легкий».

Процес переживання як шлях подолання ситуації за рахунок ціннісно-мотиваційних перебудов як часткових змін, так і радикальних, тобто створення нової ціннісної системи. І саме внутрішній конфлікт переростає у кризу, оскільки внутрішня цілісність є головною життєвою необхідністю цього світу, а головний принцип – цінність. Людина може зазнати життєвого краху, коли вся система цінностей, якою вона керувалася до цього, виявиться неспроможною до подальшого адекватного існування.

4. «Внутрішній складний і зовнішній важкий».

Це світ вільної творчості особистості, в якому процес переживання пов'язаний з творчою побудовою власного життя. Головна внутрішня необхідність суб'єкту цього світу полягає у втіленні ідеального задуму свого життя. Часто людей цього світу називають фанатами своєї справи. З сучасників це, безперечно, Борис Патон – всесвітньовідомий вчений.

Для життя в цьому світі, поряд з діяльністю, свідомістю, психікою, необхідна ще й воля. Людина має час і право на помилку, на певні коливання в процесі наближення до реалізації своєї творчої мети. Така криза супроводжується розривом з близькими людьми, яку можна подолати за рахунок професійної допомоги спеціалістів.

Отже, відбуваються зміни критичних ситуацій залежно від змін у життєвому світі. Життєвий світ, водночас, без змістовної переробки подій, може слугувати механізмом виникнення критичної ситуації, або й її переживання. Наприклад, особистість сприймає подію як глибоко трагічну, а згодом розуміє, що не все так і погано. Відбувається перехід в інший життєвий світ і людина вже сприймає ситуацію не в кризових тонах.

Не так важливо, які переживання: позитивні чи негативні, головне – це успішність цього процесу, в якому реалізується потенціал особистості через пристосування до дійсності. У випадку неуспішних переживань можлива детермінація ускладнень з наслідками різної глибини від тривожності до дезінтеграції та руйнування цілісності особистості. Відомо, що тривожність знижує ефективність когнітивної сфери й поведінка характеризується неврівноваженістю, яка може призвести до стресу, адже у житті постійно змінюються зовнішні обставини, непомітні на перший погляд. Періодично особистість зазнає дії психічно травмуючих факторів. Життєві обставини значно змінюються з закінченням навчального закладу, весіллям, народженням дитини, і страх перед невідомим, незвичним починає переслідувати людину. Зовнішній світ ставить перед людиною чимало викликів, які відповідно провокують кризові переживання.

«Криза (*грец. krisis* – переломний момент; рішення, вирок) – різкий, загострений стан або занепад у чому-небудь» [3, с. 565].

Т. М. Титаренко щодо цього зазначає: «Кризою можна назвати такий вираж на життєвому шляху, коли під загрозою опиняється життєвий²⁴ задум, про-

ект майбутньої світобудови. Старий життєвий світ руйнується частково чи майже дощенту» [4, с. 14].

У кризовому стані майже завжди здається, що нічого не можна змінити. Проте, навіть якщо це дійсно так, то все одно вихід існує, й ми вбачаємо його в зміненому ставленні до того, що відбулося.

Для того, щоб зрозуміти особливості переживання травмуючих подій звернімося до праці В. Франкла «Сказати життю «Так!»: психолог в концтаборі» та роботи В. Янів «Німецький концентраційний табір (спроба характеристики)». Аналізуючи вище зазначені роботи ми виділили чинники, що негативно впливали на в'язнів німецьких концтаборів та чинники, що сприяли виживанню в нелюдських умовах.

В. Янів у своїй науковій розвідці «Німецький концентраційний табір (спроба характеристики)», що написана в 1948 році вказує на три основні чинники, які вкрай негативно впливали на психофізичний стан людини. На перше місце автор ставить безвілля, на друге безправ'я й на третє – фізичне знищення.

«Так отже, безвілля, безправ'я й випливаюча з безправ'я масова безперервна езекуція – це три центральні проблеми німецьких концтаборів гітлерівських часів; при тому безправ'я й смерть є своєрідним специфікум модерної Німеччини, яка змінилась за дотепним висловом в'язнів з країни поетів і мислителів у країну суддів і катів» [7, с. 12].

Безвілля, за В. Янівим, це головна мета концентраційного табору: «Мистецтво тортування людини полягає безперечно в тому, щоб довести її до стану повного безвілля й вслід за цим, а може, правильніше, із-за цього обезцінити їй життя» [там само, с. 3]. Втратити сенс життя, останню надію на порятунок, згадуються слова безсмертного Данте перед входом до пекла, що людина має полишити всю надію увійшовши в чорні підземелля. Відсутність сенсу життя, його неможливість, безглуздість проявляється у таких фрустраційних психічних станах, як відчай, безнадія, спустошеність тощо.

«В'язні мусять перестати бути собою. В них має наступити деперсоналізація. Не вільно їм не тільки мати ніякої власності, але й власної думки» [7, с. 3]. Тобто людина перетворювалася на безіменну сіру масу у якій був лише номер, у якій топталися честь і гідність, яка втрачала владу над собою і була у руках долі чи то якоїсь сліпої сили, що щораз визначала жити тобі сьогодні чи ні. Втрата віри у майбутнє, доцільність існування, духовна порожнеча, безпотрібність у підсумку призводили людину до духовної смерті.

Аналогічну трансформацію внутрішнього світу та оточуючого середовища концентраційного табору спостерігав В. Франкл. Характер людини зазнавав таких змін, що всі засвоєнні традиційні цінності нівелювалися. В умовах невизнання цінності життя людини, людської гідності, примара смерті позбавляла людину волі до супротиву, фізичне виснаження на роботі всіх ресурсів людського організму, докорінно змінювали особистісні цінності людини. В таких умовах людина ставала частиною отари, яку переганяли з місця на місце, ніби отару овець без власних думок і власної волі. І далі автор зазначає: «Людина буквально ставала номером: мертвим або живим – неважливо; життя «номеру» не мало ніякого значення. Що стояло за цим номером і за цим життям, означало навіть ще менше: доля, історія, ім'я людини» [6, с. 203].

Отже, В. Франкл і В. Янів разом вказують на мету діяльності адміністрації концентраційного табору – знищення духовної основи людини.

Межовий прояв страху, який ми називаємо жахом, супроводжується

надзвичайно високим рівнем активації вегетативної нервової системи, відповідальної за роботу серця та інших органів. Надлишкова активація вегетативної нервової системи створює непомірне навантаження на життєво важливі органи, які в цих умовах працюють на межі зриву. Інтенсивний страх створює ефект «тунельного сприйняття», що значно обмежує сприйняття, свободу й мислення у виборі поведінки людини. Утворюється почуття безвиході, невпевненості у власній безпеці, своєму фізичному й психічному «Я», загрози життю. Переживання, які пов'язані зі страхом, назавжди закарбовуються в свідомості суб'єкта.

Ми не маємо наміру описувати детально жахіття, які переживали в'язні концентраційних таборів, лише окреслимо певне коло жакликих випробувань засуджених. В. Янів вказує на те, що в концентраційних таборах існували офіційні й не офіційні види покарань. До офіційних належали: стояння до 24 годин; биття буками; кара палею; темницею; карна компанія; позбавлення їжі, а до не офіційних – жорстоке побиття, експерименти над засудженими тощо. Зокрема перерахуємо які експерименти над в'язнями проводили німецькі лікарі і вчені (23 з яких були засуджені в Нюрнбергу в 1946-1947 роках): вплив на організм кисню; перебування людини в холодній воді; вживання морської води; зараження різними вірусами; ламання кісток; вплив газу на людину; стерилізація; штучне запліднення; вплив на свідомість в'язня тощо.

Визначальним аспектом виживання у депривуючих умовах концентраційного табору була боротьба. «Щоб зберегти свою самоповагу, людина втрачала почуття власної індивідуальності, внутрішньої свободи та особистісної цінності і сприймала себе частиною людської маси» [там само, с. 169]. Такий стан людини поступово наближав її до рівня існування тварини. Тобто необхідність самозбереження набувала ззовні тваринних форм поведінки, а внутрішній світ, тих хто борвся, залишався самодостатнім, збереженим, концептуальним оберегом «Я» особистості.

Людина, яка опинялася в таких умовах, майже миттєво виявляла свою сутність: від впертого опору складним життєвим ситуаціям табору до духовного розтління внутрішньої світобудови (підлості, зрадливості тощо). Депривація голодом, холодом, постійною смертельною небезпекою, невизначеністю, тривалістю (безкінечністю годин) спрощували життєвий простір існування: «І ми, вівці, думали лише про дві речі: як спастися від злих собак і як отримати небагато їжі» [6, с. 201]. В. Франкл пов'язує людину з духовною субстанцією, завдяки якій вона долає складні ситуації життя від народження й до смерті.

Криза може скінчитися на будь-якій стадії, якщо небезпека зникає або знаходиться рішення. Внутрішньою необхідністю життя особистості є реалізація свого шляху, свого життєвого задуму. Одним з провідних психологічних «титанів», що проводить задум крізь неминучі труднощі й складності світу, є воля, як знаряддя подолання «помножених» одна на одну складностей. Коли в найважливіших життєвих ситуаціях людини воля виявляється неспроможною подолати труднощі, виникає специфічна для цієї площини життєдіяльності критична ситуація – криза.

Звернімося до спогадів, які описав В. Франкл: «Підлітком я думав, що розповім світу, що я бачив у Освенциму в надії, що світ стане одного разу іншим. Проте світ не став іншим, і світ не хотів слухати про Освенцим. Лише значно пізніше я дійсно зрозумів, в чому сенс страждання. Страждання має сенс, коли ти сам стаєш іншим» [6, с. 43].

В. Франкл зазначає про ще один з механізмів виживання з концентра-

ційному таборі: «...голіться кожного дня, якщо це загалом можливо, навіть якщо для цього знадобиться користуватися шматком скла..., навіть якщо заради цього необхідно буде віддати останній шматок хліба. Ви будете виглядати молодшим, а від гоління ваші щокі будуть виглядати червоними. Якщо хочете залишитися живим, існує один спосіб: виглядати придатним до роботи» [там само, с. 172].

Отже, депривованому в'язню Освенциму, щоб не потрапити в газову камеру необхідно було пам'ятати про поведінку виживання: постійне гоління, намагання стояти прямо та ходити енергійно та ін. Відчуття фізіологічної депривації супроводжувало людину постійно, майже кожную хвилину. І далі автор згадує, «... ніжно торкатися шматка хліба в кишені, спочатку гладити його замерзлимими пальцями, потім відламати крихітку й покласти її до рота, потім останнім зусиллям волі дати собі обіцянку зберегти цей шматок хліба на полудень» [там само, с. 183–184].

У фізіологічно депривованої особистості, яка існує в замкнутому, блокуючому основні вітальні потреби середовищі, можуть зміщуватися й видозмінюватися найважливіші складові її психоструктури, що культивує антисоціальні поведінкові тенденції. Тривале й надмірне блокування фундаментальних потреб породжує «неврози існування», що спонукають людину до трагічного й депресивного світосприймання, втрати віри в себе та насолоди життям і призводять до страждань та безсилля.

Ми вважаємо, що релігія була одним із факторів виживання в умовах концентраційного табору. В. Франкл згадує: «Глибина і сила релігійної віри часто дивувала і зачіпала засуджених, які перебували. Найбільше враження створювали імпровізовані молитви і служби в кутку бараку або в темряві криїї вантажівки, на якій нас везли в табір з віддалених робочих дільниць, стомлених, голодних і замерзлих в нашому подертому одязі» [6, с. 186].

Крім сенсу життя, в концентраційному таборі допомагала пережити постійні травмуючі ситуації й глибока віра засуджених, як зазначав В. Янів: «Блаженні ті, які в тюрмі зберегли віру, що по смерті прийде воскресіння. Віра в те, що ще й по роках в'язниці будемо здібні на чин і на творчість, залежить безперечно від психічної життєвої настанови людини ...» [7, с. 5].

Феномен «релігії» виступає, як внутрішнє відчуття суб'єкта, для якого є характерною глибока непохитна віра у вищу силу, що керує його долею. Така сила має абсолютну владу над віруючим, вимагає від нього поклоніння та беззаперечної слухняності, покірливості, адже гріховність карається пекельними стражданнями та смертю, але водночас, і давала відчуття внутрішнього спокою та захищеності. Хоч би ти був при смерті чи в дуже великих небезпеках, — не трать надії. Бог завжди у силі й з безвихідних обставин знайти вихід.

В. Янів дає відповідь на питання про те, яким чином українські в'язні переживали існування в німецькому концтаборі: «...дивна внутрішня сила казала українцям перемоти в собі слабкість і зневіру» [7, с. 34]. Автор вказує на те, що самогубства серед українських в'язнів були виключенням. Оскільки сенсом життя переважної більшості наших патріотів була незалежна й вільна Україна. Таким чином, В. Франкл та В. Янів у своїх роботах наголошують на тому, що сенс життя є тим життєдайним джерелом, що б'є незважаючи на найжахливіші травмуючі ситуації в яких знаходиться людина.

Висновок. Отже, психічна травма пов'язана з важкими переживаннями, що може привести до депресій, неврозів та інших хворобливих реакцій. Таким чином, наслідком психічної травми є різноманітні ушкодження психіки та важкі

переживання людиною травмуючих подій. Феномен переживання розглядається нами як психічний акт, у якому виявляється процес взаємодії об'єктивної реальності й внутрішнього світу людини. Складна взаємодія біологічних, психологічних і соціальних детермінант розвитку, їхні відносна автономність і взаємовплив загалом задають траєкторію життєвого шляху людини, її самотворення як особистості. Отже, переживання розглядається як цементуюча функція особистості, котра зв'язує неусвідомлювані й усвідомлювані психічні процеси. Встановлено чинники, які сприяли виживанню в умовах німецького концентраційного табору: сенс життя (В. Франкл) або психічна життєва настанова (В. Янів); гумор, а найважливішим – віра в Бога (самогубства серед українців були виключенням). Адже коли ми знаходимо новий сенс, він так змінює наше самовідчуття, що після цього й наші стосунки зі світом стають повністю іншими, а це є запорукою адекватного проживання травмуючих подій.

Таким чином, перспективами подальших розвідок буде питання розуміння процесу переживання особистістю критичних ситуацій, що дасть можливість адекватно реагувати на травмуючі виклики сьогодення.

Література

1. Василюк Ф. Е. Переживание и молитва (опыт общепсихологического исследования) / Федор Ефимович Василюк. – М.: Смысл, 2005. – 191 с.
2. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций) / Федор Ефимович Василюк. – М.: МГУ, 1984. – 200 с.
3. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / [уклад. Л. О. Пустовіт та ін.]. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с. – (Б-ка держ. службовця. Держ. мова і діловодство).
4. Титаренко Т. М. Життєвий світ особистості у межах і за межах буденності. / Тетяна Михайлівна Титаренко. – К.: Либідь, 2003. – с. 376.
5. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: [2-е изд.] в 4 т. / Т. 3. (Муза – Сят) / пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – [2-е изд.], стер. – М.: Прогресс. 1987. – 832 с.
6. Франкл В. Доктор и душа / Виктор Франкл / [пер. с англ., предисл. А. А. Борева]. – СПб.: Ювента, 1997. – 285 с.
7. Янів В. Німецький концентраційний табір (спроба характеристики) / Володимир Янів. – Мюнхен.: НДІУМ, 1948. – 55 с.

REFERENCES

1. Vasilyuk F.E. Perezhyvanye et orationem (general psychologium Experientia Studies) / Fedor Efymovych Vasilyuk. - M.: Seneca 2005. - CXCI p.
2. Vasilyuk F.E. Psychology perezhyvanyya (condiciones analysis critical superandis) / Fedor Efymovych Vasilyuk. - M.: MGU, 1984. - CC p.
3. Dictionary aliena verba, 23.000 dictis rem nobilitassent terminology / [modo. LO Poustovit et al.]. - K. Confidite, 2000. - MXVIII p. - (B-ka statum. Aliquam. State Language et paperwork).
4. T. Titarenko. Vitam singulorum et in finibus orbis novit vita communis. / Tatiana Titarenko. - K. Lybid, 2003. - p. CCCLXXVI.
5. Vasmer M. Etymologici Russian lingua: [2 ed.] In IV t. / T. 3. (Musa - Syat) / Lane. Nam s. et add. O. Trubacheva. - [2 Ed.] Eximet. - M. Progressus 1987. - DCCCXXXII p.
6. V. Dr. Frankl Et anima / Viktor Frankl / [Trans. Anglorum s., foreword Boreev A A]. - SPb. Luventae, 1997. - CCLXXXV p.
7. V. Yaniv. German campi captivorum constipationis (conatum characteristics) / Vladimir Yaniv. - Munich. NDIUM, 1948. - LV p.

FEATURES TO OVERCOME THE MAN CRITICAL SITUATIONS IN LIFE

A. MASLYUK, Ph.D., senior researcher at the Laboratory of the history of psychology them. V.A. Romentsya Institute of Psychology named after G.S. Kostiuk Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine

Summary. The problem of the individual experiences of critical situations. Analyzed the psychological characteristics of the person to overcome critical situations. Obtained a matter of survival in difficult conditions. It was found that led to the preservation of the human person in the difficult circumstance

Keywords: inferiority complex, critical situation, concentration camp experiences, psysche, trauma

УДК 165.412:316.61 – 653.73(477)

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ

Л. М. ОМЕЛЬЧЕНКО, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи та психології Національного університету біоресурсів і природокористування України

Анотація. У статті розглядається соціалізація особистості в умовах постійних змін. Стабільне ускладнення картини світу створює ситуацію невизначеності для сучасної української молоді, основною її потребою у цих обставинах постає необхідність у визначеності, особистісна орієнтація сучасної молоді людини ставить її в умови ціннісного вибору, який ускладнюється кількістю альтернатив, суперечливістю інформації, високим рівнем очікувань до себе та прагненням чітко спрогнозувати майбутнє.

Ключові слова: соціалізація, ситуація невизначеності, ставлення особистості до невизначеності

Аннотация. В статье рассматривается социализация личности в условиях постоянных изменений. Стабильное усложнение картины мира создает ситуацию неопределенности для современной украинской молодежи, основной ее потребностью в этих обстоятельствах возникает необходимость в определенности, личностная ориентация современного молодого человека ставит его в условия ценностного выбора, усложняющийся количеством альтернатив, противоречивостью информации, высоким уровнем ожиданий к себе и стремлением четко спрогнозировать будущее.

Ключевые слова: социализация, ситуация неопределенности, отношение личности к неопределенности

Постановка проблеми в загальному вигляді. Проблема соціалізації особистості постала в центрі уваги українських науковців наприкінці минулого століття, проте актуальність її не зникається, що зумовлено різноплановими соціально-психологічними явищами:

- трансформація інститутів соціалізації (криза сім'ї; реформа освіти; зміна структури, змісту, нові стандарти; розвиток молодіжних субкультур);

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**НАУКОВИЙ ВІСНИК НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

ВИПУСК 220

Серія «Педагогіка, психологія, філософія»

Видається з квітня 1997 року

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
КВ № 17091 – 5861Р від 28.09.2010 р.

Підписано до друку 08.09.2015 р. Формат 60x84/16
Папір офсетний. Гарнітура Arial. Друк різнографія
Умовно-друковані арк.20,5. Обліково-видавничі арк.19,3
Наклад 300 прим. Замовлення № 112

Видавництво «МІЛЕНІУМ» (Київ)
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 535 від 19.07.2001 р.

М І Л Е Н І У М

Видавництво «МІЛЕНІУМ»

м. Київ, вул. Фрунзе, 60
Тел.: +38 (067) 849-34-60
Факс: +38 (044) 222-74-35
E-mail: milenium_ofis @ukr.net